

UDK 821.163.4(497.6).09-31 Kadrić H.
82.09-311.3

Primljeno: 25. 04. 2018.

Stručni rad
Professional paper

Vedad Spahić

ROMAN O GRADAŠEVIĆIMA - PRVOJ I POSLJEDNJOJ ŠANSI TROJEDNE BOSANSKE NACIJE: OKVIR ZA INTERPRETACIJU ROMANA "KOBNO RASPUĆE" HALIDA KADRIĆA

U ovome radu nastoji se dati teorijsko-metodološki i praktični okvir kako za interpretaciju romana "Kobno raspuće" bosanskohercegovačkog pisca Halida Kadrića tako i za čitav niz djela napisanih u zadnjih dvadesetak godina u kojima je izražen trend fikcionalizacije historijskih ličnosti i događaja. Najprimjerenije polazište za interpretaciju ove sorte tekstova je intermetodološka sinergija kulturalnih i hermeneutičkih teorija (prvenstveno teorije mogućih svjetova) sa klasičnom strukturalnom naratologijom. Jer, riječ je u pravilu o tekstovima koji koketiraju sa onim poetikama – navlastito (pseudo)romantičarskom i trivijalnom – koje u najvećoj mjeri mogu udovoljiti popularizatorskim i populističkim ciljevima. Uz svu rezervu prema relevantnosti kognitivnih i heurističkih aspekata književnih tekstova ne možemo u ovom slučaju ne istaći historijsku i geo-političku vjerodostojnost makroplana Kadrićeva romanesknog hronotopa kao i pronicljivost u slaganju mozaika jednog vremena koji i kao književna cjelina djeluje uvjerljivije od nekih preuzetnih historiografskih naracija na istu temu. Autor, međutim, nije uspio estetski ovjerodostojiti unutarnji svijet romana. Crno-bijele simplifikacije karaktera, triviromantičarske auratične idealizacije i drugi shematizmi deplasirali su književnu fizionomiju Kadrićevih junaka u dosljedno obrnut srazmjer – što veći historijski značaj ličnosti to manji literarni kredibilitet lika.

Ključne riječi: Halid Kadrić, romansirana povijest, trokonfesionalna bosanska nacija, intermetodološki pristup, trivijalizacija, habitus, identitetska navigacija

Megaprojekat romansiranja bosanskohercegovačke povijesti za koji se odlučio književnik Halid Kadrić je u isto vrijeme i jednostavan i bizaran: od Kulinova doba do danas u linearnoj narativnoj sukcesiji obraditi, godišta za godištem, najznačajnije historijske događaje i ličnosti. U dvotomnom romanu *Kobno raspuće (Užarena zemlja I dio, Zmajev let II dio – ukupno 1200 stranica)*, kao dijelu toga poduhvata, fabula zahvata prvu trećinu 19-tog stoljeća a u fokusu pričanja je porodica Gradašćević, čiji su pripadnici doista dali pečat tom periodu naše povijesti. Akribični autor, striktno se držeći svoje na historijskoj literaturi zasnovane i široko razuđene panoramske koncepcije prikazivanja, ne želi mimoići niti jednu važniju ličnost, događaj ili pojavu tako da je morao uložiti ogroman trud kako bi sve to naturalizirao unutar dokumentarno-fikcionalne okosnice koju čini priča o gradačaćkim begovima klimakterički centrirana u 1831/2. godinu i bosanski ustanak protiv Osmanlija. Takav Kadrićev koncept romansiranja zapravo je u potpunom srazu sa dva temeljna pravila historijskog romana, kojih se od Waltera Scotta do danas romanopisci uglavnom pridržavaju:

1. u književno djelo treba unijeti samo neophodnu historijsku faktografiju, tj. historija je samo okvir unutar kojeg se odvija izmišljena, ali plauzibilna i historijski opravdana radnja;
2. stvarne i poznate ličnosti nisu zahvalne kao glavni likovi romana – one uglavnom služe kao potvrda vjerodostojnosti historijske pozadine i pojavljuju se s minimalnim učešćem, dok su izmišljeni likovi oni koji piscu omogućuju slobodu akcije i imaginacije.

Izbor prominentnih ličnosti za glavne junake suočio je pisca sa preparacijama njihovih čvrsto fiksiranih fizionomija i vrijednosnih osvjetljenja već pohranjenih u kolektivnim kulturno-memorijskim katalozima historijskog pamćenja, što je na razini fabule nužno vodilo suprimaciji fikcije ali je ona, na izvjestan način, kompenzirana kroz literarno dizajniranje karaktera centralnih likova¹ koji, svi odreda, poprimaju monumentalne gabarite. Po srijedi je zapravo u nas sve izraženiji trend fikcionalizacije historijskih ličnosti i događaja koji nesmiljeno koketira s onim poetikama – navlastito (pseudo)romatičarskom i trivijalnom – koje u najvećoj mjeri mogu udovoljiti popularizatorskim pa i populističkim ciljevima autora ovih tekstova².

¹ S razlogom ovdje treba podsjetiti na Bahtinovu tezu o književnim žanrovima kao memorijskim shemama koje kognitivno organizuju pisanje. Svaki je žanr u tom smislu kompleksan sistem koji raspolaže sebi svojstvenim načinima i sredstvima sagledavanja i predstavnog dovršavanja stvarnosti. (Pogl. Medvedev 1976: 198-199)

² U tom kontekstu ovaj i srodne romane najprimjerenije je podvesti pod žanrovsku kategoriju *popularni pučki roman* na tragu određenja popularne književnosti kao "korpusa djela koja su recepcijski pristupačna najširem

Mislimo pri tome na pojavu trivijalizacije, mitologizacije, identitetskog inženjeringa i opsesije povijesnim kontinuitetom (Pogl. Spahić 2016: 16-18) koja je obilježila romaneskne pokušaje (navešćemo samo neke autore i djela) Džemaludina Alića (*Pataren*), Hazima Akmadžića (*Mimar, Gazi Husrev-beg, Gazi Isa-beg*), Jasmina Imamovića (*Molim te, zapiši*), Envera Imamovića (*Ajvaz-dedin san*), Mirsada Sinanovića (*Kulin, Ajvaz u Akhisaru*), Dževada Jahića (*Ustraga*)..., riječju, cijeli jedan odvojak bošnjačke romaneskne produkcije od kraja devedestih do danas a koji pripada onom redu veličina što ga je, s uočljivom dozom ironije, Enes Duraković označio sintagmom 'poetika sehare'³. Današnja kritika, humanistika općenito, priznaje međutim da je prošlo vrijeme visokog modernizma kada se prema ovoj i drugim vrstama popularne književnosti odnosilo s elitističkim prezirom te da se i ona može proučavati "s barem jednakom efikasnošću kao i oblici visoke kulture" (Juvan 2011: 14). U ovom slučaju riječ je, upravo, o pojavi koja aktuelizira problem izbrisanih granica između područja važnosti kulturno specifičnih vrijednosnih sistema i bosanskohercegovačku književnu kritiku i nauku o književnosti stavlja pred izbor: ili će, ionako već marginalizovane, ignorancijom socio-kulturnih fenomena koji zaslužuju njihov odgovor definitivno postati ezoterične discipline malobrojne elite, ili će svoju svrhu i put opstanka tražiti kroz preuređenje vlastitog naučno-stručnog polja i to u dijalogu sa drugim disciplinama kao što su sociologija, historiografija, kulturologija, mediologija... uz preuzeti rizik i, dakako, nužni oprez od utapanja identiteta u matici propulzivnijih epistema onih društvenih nauka koje za svoju djelatnost lakše priskrbljuju status društveno (i politički) korisnih istraživanja. U svakom slučaju, opravdanje svoga postojanja nauka o književnosti ne može više pronaći samo kao tumač specifičnosti književnoga diskursa (literarnosti) ostajući nijema spram antropološko-egzistencijalnog značaja i društveno-kulturnih uloga različitih diskurzivnih praksi. I sama književnost, uostalom, danas je u takvom položaju da se mora društveno provjeravati, kompetitivno suočavati sa drugim disciplinama i diskursima koji kulturu snabdijevaju značenjima i predstavama.

sloju publike u smislu zahtjevnosti i truda uloženog pri njihovu čitanju" (Peternai Andrić 2018: 165), odnosno pučke književnosti čija djela "ističu vezu sa zbiljom i praktičnu korisnost, dok je trivijalna usmjerena na čitateljev užitek i nesvrhovita je" (isto, 163).

³ Prema Durakoviću riječ je o djelima koja "pseudohistorijskom gestom konstrukcije kolektivnog identiteta uporno obnavljaju onu vrstu simboličkog kulturnog imaginarija u kojem bi "zeleno busenje" i "svijetli grobovi", kao sakralni toposi i historijskog i literarnog pamćenja, trebali posvjedočiti neupitnu odanost izvanpovijesnim vrijednostima zajednice kao zaloga i potvrde nacionalnog identiteta. ...Podređeni utilitarnoj funkciji buđenja nacionalne svijesti i konstrukcije nacionalnog identiteta, zagušeni patosom retorične apelativnosti, ovi književni tekstovi postaju čuvari i promicatelji nacionalne pedagogije, etnografskog slikanja "sehara, ćilima i kapidžika" (Duraković 2012: 113-114.).

Analitička perspektiva čiji okvir ovdje želimo markirati ne može izbjeći suočenje s činjenicom da je možda najveći paradoks ove književnosti što se upravo ona, do potpune prozirnosti, zrcali u onoj Hallovoj tezi po kojoj „iako se čini da prizivaju neko porijeklo iz povijesti, identiteti zapravo više iskorištavaju resurse povijesti, jezika i kulture u procesu postajanja prije nego bivanja“ (Hall 2001: 218). Pri tome bi, naravno, bilo preuzetno spomenute autore smatrati sudionicima nekakvog organiziranog intelektualnog pothvata na planu identitetske navigacije. Za takvo nešto neophodna je institucionalna manipulacija kanonom, komercijalna medijska promocija i niz drugih promišljenih aktivnosti usmjerenih na razvoj i učvršćivanje kolektivnog identiteta, dok je ovdje riječ je uglavnom o piscima skromnije reputacije bez izgleda da u postojećim okolnostima postanu dio bosanskohercegovačkog književnoga kanona (školski programi, lektire, akademski silabusi, književne povijesti i pregledi, edukativni sadržaji državnih medija...) a uz to i nedovoljno atraktivnim za izdavače i medije orijentisane ka niskoprofilnoj publici⁴. Čini nam se prikladnijim u ovome slučaju, imajući u vidu stupanj spontanog entuzijazma i kontekstualnu uvjetovanost cijelog fenomena, pozvati se na Bourdieov pojam habitusa kao historijske matrice koja je nastala akumulacijom ličnih i kolektivnih iskustava a koja djeluje kao "stečena, memorijski utvrđena, interiorizovana shema, (...) generišući relativno predvidljive prakse, ponašanja i vrednosti" (Juvan 2011: 205). Habitus, međutim, "ne pretpostavlja svesno ciljane mete niti podređivanje pravilima, (...) svojstvene su mu prakse i predstave koje nisu proizvod organiziranog delovanja nekog dirigenta" (Juvan, isto). No, i kao "privatni projekti" ovi su romani prezasićeni instrumentalizacijom konstruktā i stereotipa, što "ne spada u alate istinskih umjetnika, čija je (auto)imagologija inovativna i originalna, a to znači začudna i antistereotipna. Ideologiziranu književnost u pravilu pišu loši i osrednji pisci, a oni dokazano dobri najčešće su se bavili ideološkim matricama generisanim konfliktima i njihovim prelamanjima kroz intimne mikrosvjetove" (Spahić 2016: 18). No, budući da glavina interesa današnje, poglavito akademske, kritike obitava onkraj vrijednosnih prosudbi, reputacija Kadrićeva romana i njemu sličnih tekstova raste zajedno s napašću otkrivanja veza koje književno djelo plete sa ideološki, etnički i sociokulturno raslojenim društvenohistorijskim kontekstom.

⁴ Po toj karakteristici svoga habitusa, riječju, pretenziji da participiraju u rangu kanonskog mainstreama, ovi pisci se suštinski razlikuju od autora trivijalne književnosti koja čineći "relativno samostalan domen u okviru književnosti kao sistema (...)" i ne želi da se meri sa zahtevnom književnošću. Ona nije prosto neuspela zahtevna književnost" (Šnel 2008: 705).

Svi navedeni autori, uključujući i Kadrića, njeguju hibridan pa u neku ruku i kontradiktoran odnos prema povijesnom vremenu u koje smještaju radnje svojih romana. Odabrana prošlost je jedinstvena, neponovljiva i monumentalna, nadasve etički superiorna nad dekadentnom savremenošću, ali, pod tenzijom konjunktornog narativa o rekurenciji zla kao usudu Bosne i Hercegovine i bošnjačkog naroda, oni se ipak priklanjaju cikličkoj koncepciji povijesti kao učiteljice života i snagom literariziranih negativnih ili pozitivnih analoških primjera iz prošlosti nastoje utjecati na interpretaciju i (re)konfiguraciju kontemporarne zbilje, pri čemu ključno pitanje nije pitanje istine i reprezentacije nego odnosa prema ciljevima koji se djelovanjem teksta (shvaćenog kao govorni čin) na čitaoce žele postići. Poruka koju nam u tom smislu želi poslati Halid Kadrić je ona o Gradašćevića buni kao prvoj i posljednjoj šansi, kao početku i kraju ideje o jedinstvenoj bošnjačkoj/bosanskoj trokonfesionalnoj naciji, te neizmjereno skupoj cijeni njenog neuspjeha koja se obročno i vrlo uredno, sa začudno pravilnom dinamikom, već gotovo dva stoljeća plaća. Obezglavljena bošnjačka elita nakon sloma ustanka⁵ ni na koji način nije mogla parirati osmišljenim srpsko-hrvatskim kampanjama nacionalizacije bosanskih katolika i pravoslavaca pa se kao povijesna neminovnost ukazao tragični unutarbosanski raskol na koji, pod egidom autorskog znanja o kasnijim posljedicama i razumijevanjima događaja kojih sami akteri nisu mogli biti u toj mjeri svjesni, upozorava jedan od junaka u prvom dijelu romana:

Nagovaraju nam Bošnjake pravoslavne i katoličke vire baš zbog virnosti viri, da se bez premisslanja priklanjaju pravoslavnima i katolicima izvan Bosne a, što bi kazati, protiv Turaka. I nas muslimane ubrajaju u Turke. I dobro im to ide. Da dobro gledaš, vidio bi da je takvih sve više. (...) Bošnjaci kršćani, ašićare, sve manje osičaju da smo jedan millet. ... A svi znademo kakvom bi se nesrićom zavila Bosna kada bi nas vira i po imenu naroda podilila. (*Užarena zemlja*, 73-74)

Uz sva razvodnjavanja, stereotype i shematske simplifikacije, sjene i kalupe kovencionalnih narativnih figura (Šenoa, gotski roman, melodrama...) kojima se ide

⁵ U vezi sa konačnim ishodom cijelog ustaničkog poduhvata Kadrić preuzima konjunkturu interpretaciju koja u prvi plan ističe vlastitu krivicu odnosno historijski limit bosanskog militarnog identiteta koji iz generacije u generaciju svoje inkompetencije mimo bojnoga polja uporno ponavlja. Nakon spektakularnih postignuća u prvoj godini bune, umjesto da spojeni s drugim nezadovoljnicima, produže do samog Carigrada, Bosanci su zastali na Kosovu i u iščekivanju pregovora dopustili Sultanu da se konsoliduje i iznutra podrije ustaničko jedinstvo. Oni "naprosto nisu znali iskoristiti svoje pobjede koje su žnjeli na bojnopolju, pa su tako po svemu nastavili tradiciju svojih preda koji su bili uvijek spretniji na maču nego za pregovaračkim stolom" (Imamović 1996), tvrdi Enver Imamović pridružujući se tako ne malom broju onih koji su malodušni, elegični refren o vječitom povratku spremni ozvaničiti kao invarijantni obrazac historijskog trajanja.

u susret najširem krugu potencijalnih čitalaca, autoru se ne može osporiti jedno – dubinsko i kontekstualno razumijevanje Gradašćevića pokreta na fonu procesa formiranja modernih evropskih nacija koji je u to vrijeme već uveliko zahvatio i južnoslavenske krajeve. U tom svjetlu suština pokreta ukazuje se ne kao antireformnska (što mu olahko pripisuje tradicionalna historiografija) već naprotiv kao izrazito reformatorska čak modernizatorska u odnosu na prevaziđeni miletsko-umetski model društvene kohezije koji Porta, ignorišući etno-emancipacijske tendencije, želi zadržati, ne razabirući da je 19. stoljeće u Evropi stoljeće državnacija te da polazište svake eventualne reforme u multietničkom Carstvu jeste priznavanje prava na etničke autonomije a ne centralizacija i pojačana militarizacija na kojima se uporno insistira. Stoga, ma koliko bili rezervisani prema relevantnosti kognitivnih i heurističkih aspekata književnih tekstova ne možemo ne istaći historijsku i geo-političku vjerodostojnost makroplana Kadrićeva romanesknog hronotopa, riječju, pronicljivost u slaganju mozaika jednog vremena koji i kao književna cjelina djeluje uvjerljivije od nekih preuzetnih historiografskih naracija na istu temu⁶. Generalno, dok je interes pripovjedača usmjeren ka općem planu, kada npr. tematizira odnose između Bosne i Visoke Porte, propituje dobre i loše strane bosanskog/bošnjačkog osobito krajišničkog mentaliteta, ukazuje na prednosti i mane hereditarnih koncesija u bosanskom feudalnom sistemu... roman drži mjeru književnog artefakta vrijedna čitateljske pažnje. Neke od stranica posvećenih kompleksu samoodređenja spadaju u uspjelije tematizacije bosanskog mentalnog *corpus separatum* i bošnjačkog militarnog identiteta:

U vatanu gdje sam rođen i zemlji na kojoj živim, ja sam gospodar. (...) Da ne stvaramo i svoju vlast, ne bismo imali ni ovo što imamo. Svoje janjičare more zamijeniti, svejedno nam je, nu nas ne mere. Nikada niko drugi neće odlučivati o našim životima, našem porijeklu i imenu. (*Užarena zemlja*, 54)

On je inače svaki svoj govor, kako u kući tako i van nje, uvijek svodio na vlastito viđenje stvarnosti i završavao ga riječima o vojsci i ratu. Ponese ljetina – šućur biće hrane za vojsku! Rat zaprijeti miru – moja vojska spremna! Oždrijebila se kobila – ha, evo još jednog konja za vojnika! Utihnu puške i topovi na bojištu – dobro je odmorit će se ratnici! Pa i kad se negdje rodi žensko, kaže: aferim, evo ko će rađati nove branitelje Bosne! (*Užarena zemlja*, 49)

Grube su okolnosti u kojima živimo. Naš čovjek se uz pušku rađa, s njom odrasta, ona ga i u smrt ispraća. Ratovanje je, nažalost, naše glavno zanimanje. (*Zmajev let*, 312)

⁶ Ovdje nije zgoroga pripomenuti da u kontekstu zanovljene epistemološke paradigme teorija nauke priču više ne diskredituje unaprijed, smatrajući je potencijalno djelotvornim oblikom interpretacije. "Američka analitička filozofija smatra pripovijest sasvim legitimnim kognitivnim oruđem, jednako vrijednim drugim postupcima naučnog tumačenja" (Juvan 2011: 75).

Autorov glavni problem, pokazalo se – nerješiv, su mikrosvjetovi i detalji! Crno-bijele simplifikacije karaktera i triviromantičarske auratične idealizacije⁷ deplasirale su književnu vjerodostojnost Kadrićevih favorita u dosljedno obrnut srazmjer – što veći historijski značaj ličnosti to manji literarni kredibilitet lika! Autor se, van svake sumnje, potrudio historijski podložiti biografije i itinerarije svojih junaka, ali, kako ističe Seymour Chatman, književni tekst „traži pre ‘dubok’ nego nedosledno širok ili nepotrebno specifičan uvid“ (Četman 1985: 1029). Štaviše, često literarno snažnije djeluju ličnosti izvan užeg kruga piščevih favorita, bekrija Ali-paša Fidahić npr., pa i figure protivnika – travničkih vezira raspolučenih između političkih ciljeva Visoke Porte i mogućnosti da se ti ciljevi sprovedu u djelo, čemu se, na dobrobit kredibilnih karakterizacija, pridodaju dramatični srazovi ličnog iskustva i stereotipnih osmanskih predodžbi o Bošnjacima kojima robuju. S druge strane, umjesto slojevitih likova Gradašćevića dobili smo knjiške kreature idealnih bošnjačkih prvaka i prosvijećenih apsolutista koji u horizontu nove socijalne ontologije, kao javne ličnosti na savršen način sjedinjuju etiku časti sa etikom dostojanstva a na privatnom i porodičnom planu optimiziraju ideju raskida sa srednjovjekovnim ritterskim maskulinizmom i bešćutnim patrijarhatom te otklona ka sentimentalnoj privrženosti i novovjekovj posvećenosti širokim horizontima odgoja i znanja:

U njegovoj kapetaniji je vazda mir, vladaju red i zakon. Poštuju ga i cijene ljudi svih vjera. ... Ne samo da je dobar mumin, već je i pravedan. Strog prema javašluku, gramzivosti, lopovluku i zijanluku svake vrste, a blagonaklon prema poštenoj raji i sirotinji. Ni u junaštvu mu nema premca. U carskoj ordiji je od svoje sedamnaeste godine. Borio se dugo protiv Karađorđevih ustanika u srpskom ustanku, ranjavan je. Njegovo čojstvo i junaštvo već i gusle prenose. (*Užarena zemlja*, 605)

...kapetan je obezbjeđivao pravnu sigurnost stanovništva, ne gledajući ljude ni po kakvoj osobini osim po čestitosti i marljivosti. Jednako se odnosio prema svakoj osobi. I svaka je visoko cijenila slobodu koju ima. Smatrao je krupnim grijehom gledati ljude različitim očima, osim one koji „nisu na Božijem putu“. (*Zmajev let*, 129)

...da tako mlad beg rano stekne najviši ugled, da postane najsposobniji kapetan, najbogatiji, da vodi najopremljeniju kapetaniju, najuspješniju, da gradi i gaji slogu Bošnjaka svih vjera, da ga na svim čiflucima dočekuju s radošću punog srca... On im je uzor u životu. Ima više od hiljadu

⁷ Ovoj shemi preuzetoj iz trivijalnog romana Kadrić je najlojalniji kada su u pitanju ženski likovi i ljubavne relacije. Dobre žene vazda izmiču udvaračima, pa čak i voljenoj osobi do konačnog raspleta romana, dok su zle žene uvijek one koje ne skrivaju svoju seksualnost, imaju ljubavnike i čak ih mijenjaju. Dosljednost primjene trivijalnog modela ovdje treba povezati s činjenicom da autor u odnosu na žene, koje u patrijarhalnim društvima nemaju status subjekta povijesti, nije imao obavezu historijske autentifikacije, a koja je muške historijske ličnosti donekle spašavala od obezličjenja u simplificiranim shematizmima trivijalnog narativa.

i tri stotine čifluka i desetine hiljada čifčija, esnaflija, vojnika, nadničara, slugu... a nikad se oni ni na šta ne žale. (*Zmajev let*, 232)

Slava je najmanje što me zanima. Ne žudim ni za bogatstvom, imam ga previše, ni za vlašću. Nosi me jednostavna, poštena ljudska želja običnog čovjeka: biti nezavisan, slobodan i zadovoljan pravdom u zemlji gdje sam rođen, u kojoj živim. Narod i staje uz mene zato što meni vjeruje. Kako se mogu ogriješiti o njegovo povjerenje? Da to uradim, Allah bi me kaznio! (*Zmajev let*, 373)

Sav voluminozni romaneskni opus Halida Kadrića nastao je u plemenitoj namjeri da se "s dubokom vjerom u junaštvo, čast, ponos i svrsishodnost historijskih događaja" (Hadžizukić 2018: 293) povijest literarizira i približi širokom krugu čitalaca. Ali, upravo tamo gdje tipuje na najintenzivniju satisfakciju projektovanog čitaoca (a to je onaj 'masovni', kognitivno i adrenalinski orijentisan) – u prikazima bitaka i neposrednih oružanih sukoba ili u predočavanju historijskih, kulturnih, etnografskih podataka, ciljani efekat izostaje usljed preakumuliranosti detaljima i suvišnim pojedinostima. Ono što drži pažnju te vrste čitalaca su intriga i zločin, borba dobra i zla, tako da je njihovo razilaženje sa autorom neminovno, pod uvjetom da prije toga i do kakvog susreta uopće dođe, imajući u vidu da je većina konzumenata književnih i subknjiževnih artefakata danas već u startu obeshrabrena pred knjigom koja broji hiljade stranica. Prevazilaženje diskrepance između diskurzivne izvedbe i pragmatičke svrhe romana utoliko je ultimativnije za buduće Kadrićeve projekte, a sasvim poželjno i kao putokaz u eventualnim preradama već napisanih djela.

LITERATURA

1. Četman, Sejmur (Seymour Chatman) (1985), "Da li su likovi samo 'ljudi'?", *Književnost* 5-6/85, Beograd, str. 1026-1034.
2. Duraković, Enes (2012), *Obzori bošnjačke književnosti*, Dobra knjiga, Sarajevo
3. Hadžizukić, Dijana (2018), *Zapisi o bosanskohercegovačkoj književnosti*, Fakultet humanističkih nauka Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru, Mostar
3. Hall, Stuart (2001), "Kome treba „identitet“?", *Reč*, no. 64/10, Beograd, str. 215-233.
4. Imamović, Enver (1996), "Korijeni bosanske vojske. IV. Rat protiv Turske za samostalnost", *Slobodna Bosna*, Sarajevo, br. 15, 22. 3. 1996.

5. Juvan, Marko (2011), *Nauka o književnosti u rekonstrukciji*, Službeni glasnik, Beograd
6. Kadrić, Halid (2015), *Kobno raspuće I i II*, Bosanska riječ, Sarajevo
7. Medvedev, Pavel [M. Bahtin] (1976), *Formalni metod u nauci u književnosti*, Nolit, Beograd
8. Peternai Andrić, Kristina (2018), "Skica za pojam popularne književnosti", u: *Dani Hvarškoga kazališta: Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu*, Vol. 44, No.1/18, str. 152-170.
8. Spahić, Vedad (2016), *Književnost i identitet: Književnost kao prostor izazova u reprezentaciji/ konstrukciji bošnjačkog kulturnog identiteta*, Lijepa riječ – BZK "Preporod", Tuzla
9. Šnel, Ralf (Ralf Schnell) ur. (2008), *Leksikon Savremene kulture*, Plato Books, Beograd

A NOVEL ABOUT THE GRADAŠĆEVIĆ'S - THE FIRST AND THE LAST CHANCE OF TRIUNE BOSNIAN NATION: A FRAME FOR INTERPRETATION OF A NOVEL „ KOBNO RASPUĆE“ WRITTEN BY HALID KADRIĆ

Summary

This piece of work tries to give a theoretically methodological and practical frame as for the interpretation of the novel „Kobno raspuće“ written by Bosnian and Herzegovinian writer Halid Kadrić that's how for the whole number of books written in the last twenty years with the emphasis on fictionalisation of historical people and happenings. Most appropriate starting point for the interpretation of such texts is the inter methodological synergy of cultural and hermeneutical theories (primarily the theory of possible worlds) with classical structural narratology. Generally, the word is about the texts that coquet with those poetics, personally (pseudo)romantic and trivial, and which in a large scale can meet populist and popular objectives. With all the reserve to relevance of cognitive and heuristic aspects of literary texts one can not point out historical and geo-political credibility of macroplan of Kadrić's novelistic chronotope and shrewdness in composition of mosaic of one time which as a literary unit acts more convincingly than some opinionated historiographic narration on the same topic. Author, however, did not succeed to aesthetically show internal world of the novel. Black and white simplification of the characters, romantic, auratic idealisation and other schematism have moved literary physiognomy of Kadrić's heroes to opposite proportion- the bigger historical significance the less literal credibility of the character.

Key Words: Halid Kadrić, novelistic history, triune Bosnian nation, inter methodological approach, trivialisation, habitus, identitcal navigation

Adresa autora

Authors' address

Vedad Spahić

Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli

vedad.spahic@bih.net.ba